zemektedir. Külliyenin diğer yapıları avlu etrafında sıralanmıştır. Doğu taçkapısı yanındaki üç türbe, Geylânî'nin ahfadına aittir. Ortadaki Şeyh Abdurrahman Türbesi'nde, Kanûnî ile IV. Murad'a ait inşa ve tamir kitâbeleri bulunmaktadır. Avlunun kuzeybatısını çeviren iki katlı yapılar medrese, tekke ve imaret hücreleriyle türbelere kadar uzanan kütüphaneyi oluşturmaktadır. Zemin kat hücreleri iki bölümlüdür; geniş sivri kemerli girişten sonra esas mekâna geçilmektedir. Yatakhane olarak planlanan üst kat odalarının önünde, mukarnas başlıklı ahşap sütunların taşıdığı düz örtülü revaklar yer almaktadır.

Cami ile kuzey revaklar arasında, çarpık dikdörtgen planlı bir namazgâh bulunmaktadır. Külliyenin güneydoğu köşesinde, Selçuklu devrindeki yapılardan kalan minare yer almaktadır. Minarenin kalın gövdesinin birinci şerefeye kadar alt kısmı on köşeli, üst tarafı yuvarlaktır ve peteği daha küçük çaplıdır. Batı taçkapısı üstünden yükselen yine tuğladan örülmüş, mozaik çini süslemeli diğer minare ile güneybatı köşesindeki XIX. yüzyıla ait üç katlı saat kulesi Osmanlı eseridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 1405; Abbas el-Azzâvî, *Târîḫ-i ʿIrâḳ beyne'l-iḥtilâleyn*, Bağdad 1938, IV, 33, 119; İbrâhim ed-Derûbî, *el-Bâzü'l-eşheb*, Bağdad 1955; Beşir Fransis, *Baġdâd, Târîḫuhâ ve âs̱âruhâ*, Bağdad 1959, s. 16; Nakkaş Sâî Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-ebniye* (nşr. Rıfkı Melûl Meriç, *Mimar Sinan Hayatı, Eseri, I. Mimar Sinan'ın Hayatına, Eserlerine Dair, Metinler*), Ankara 1965, s. 24; Y. İbrâhim es-Sâmerrâî, *Târîḫu mesâcidi Baġdâdi'l-ḥadîs̱e*, Bağdad 1977, s. 278; Abdüsselâm Uluçam, *Irak'ta Türk Mimarî Eserlerinin Gelişmesi* (doktora tezi, 1983), Atatürk Ünv. İlâhiyat Fak., s. 46-53; Aptullah Kuran, "Mimar Sinan'ın Onardığı Camiler", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi* (1980-81), İstanbul 1983, s. 196.

ABDÜSSELÂM ULUÇAM

ABDÜLKADİR HAMÎDÎ ÇELEBİ

(ö. 955/1548)

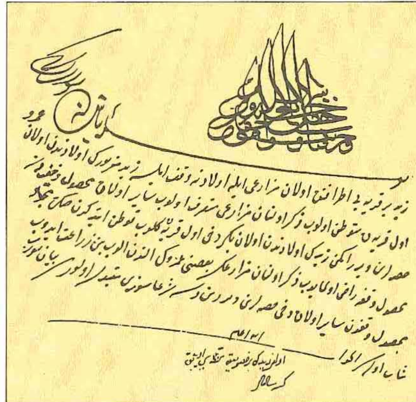
Osmanlı şeyhülislâmı.

Hamîd sancağına bağlı Isparta'dan Mehmed Efendi'nin oğludur. Buraya nisbetle Hamîdî veya Isparta Çelebisi diye tanınmıştır. Çeşitli hocalardan okudu; Kara Seyyidî Efendi'den mülâzım oldu. Zeyrekzâde Rükneddin Efendi'ye intisap ederek Bursa Sultan Medresesi'nde onun yardımcılığında bulundu. Bir müddet sonra Kanûnî Sultan Süleyman'ın yakınlarından Mustafa Ağa'ya özel dersler verdi. Onun teşvik ve yardımıyla İstanbul'da Hacı Hasanzâde, Bursa'da Sultan ve İstanbul'da Sahn-ı Seman medreselerinde müderrislik yaptı. Daha sonra kadılık mesleğine geçerek Bursa ve İstanbul kadısı, 1523'te Anadolu kazaskeri oldu.

On dört yıl kadar süren kazaskerliği döneminde dürüstlüğü ile tanınan Abdülkadir Efendi birçok hadisenin içerisinde bulundu. Bunlar arasında, Rumeli Kazaskeri Fenârîzâde ile birlikte Molla Kābız'ı Dîvân-ı Hümâyun'da yargılamadaki başarısızlığı ve bu yüzden hükümdar tarafından azarlanması bilhassa belirtilmeye değer bir olaydır. İlmî yetersizlik iddiası ve bazı siyasî meselelerden dolayı 1537'de kendisine 150 akçe yevmiye bağlanarak kazaskerlikten azledildi (bk. Atâî, s. 186). Bu arada hac farîzasını ifa ederek İstanbul'a döndü. Kasım 1542'de Çivizâde Muhyiddin Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi. Üç ay kadar bu görevde kaldıktan sonra hastalığı sebebiyle Ocak 1543'te ayrılmak zorunda kaldı. Bu defa da kendisine günlük 200 akçe üzerinden maaş bağlandı. Bundan sonraki hayatını Bursa'da geçiren Hamîdî Çelebi, burada bir cami ile bir medrese yaptırdı. Öldükten sonra kendi yaptırdığı caminin avlusuna defnedildi.

Devrinin şuarâ tezkirelerinde Türkçe ve Arapça nazım ve nesirdeki kabiliyetinden bahsedilmekte ve şiirlerinden bazı örnekler verilmektedir. Şiirlerinde Kādirî mahlasını kullanmıştır.

Şeyhülislâm Abdülkadir Hamîdî Çelebi'nin bir fetvası
(*İlmiyye Salnâmesi*, s. 365)

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire* (nşr. Mehmed Şükrü), İstanbul 1325, s. 30; Celâlzâde, *Tabakātü'l-memâlik* (nşr. P. Kappert), Wiesbaden 1981, vr. 173ª, 201ª; Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ* (nşr. G. M. Meredith Owens), London 1971, vr. 222ᵇ-223ª; Latîfî, *Tezkire*, s. 272-273; Mecdî, *Şakāik Tercümesi*, İstanbul 1269, s. 441-443; Atâî, *Zeyl-i Şakāik*, İstanbul 1268, s. 186; *Devhatü'l-meşâyih maa zeyl*, s. 21-22; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 364-367; *Sicill-i Osmânî*, III, 345; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 265-266; R. C. Repp, *The Mufti of Istanbul*, Oxford 1986, s. 256-263.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDÜLKĀDİR el-KEVKEBÂNÎ

(عبدالقادر الكوكبانى)

es-Seyyid Abdülkādir b. Ahmed b. Abdilkādir b. Nâsır el-Hasenî el-Kevkebânî
(ö. 1207/1792)

Yemenli Zeydî âlimi.

Soyu Hz. Hasan'a ulaşan Yemen Zeydî imamlarından Mehdî-Lidînillâh Ahmed b. Yahyâ'nın (ö. 850/1446) neslinden gelen Abdülkādir, Zilkade 1135'te (Ağustos 1723) Yemen'in Kevkebân şehrinde doğdu. İlk tahsilini burada yaptıktan sonra San'a'ya gitti. Orada Muhammed b. İsmâil el-Emîr es-San'ânî, Hâşim b. Yahyâ gibi âlimlerin derslerine devam etti. Ayrıca Yemen'in hemen hemen bütün şehirlerini dolaşarak buralarda görüştüğü âlimlerin ders ve sohbetlerinde bulundu. Daha sonra Mekke'ye ve Medine'ye gitti. İki yıl kaldığı Haremeyn'de çok sayıda âlimle tanışarak onlardan faydalandı. Bir müddet sonra Kevkebân'a dönerek kendisini öğretim faaliyetlerine verdi. Birçok talebe yetiştiren Kevkebânî, hocası Emîr es-San'ânî'nin vefatından sonra Yemen bölgesinde onun yerini dolduran en büyük âlim olarak meşhur oldu.

Kevkebânî, Kevkebân emîri ile arasının açılması üzerine San'a'ya taşındı. Orada Kāsım b. Yahyâ el-Havlânî, Ali b. Abdullah el-Celâl, hocası Emîr es-San'ânî'nin oğlu Abdullah ve daha birçokları kendisinden ilim tahsil ettiler. Ayrıca seçkin talebelerinden biri olan Muhammed b. Ali eş-Şevkânî de hadis, fıkıh, kelâm ve lugat ilimlerinin temel eserlerini ondan okudu. Hatta Kevkebânî, ona bütün rivayetlerini nakletmek üzere umumi icâzet vermiş ve onu *Neylü'l-evṭâr*'ı yazmaya teşvik etmiştir. Kendisine ilk formaları gösterince ayrıntılara fazla yer vermemesini tavsiye